

Nezákonné nakládání s chemickými látkami a odpady

Odhalení nelegálních skladů nebezpečných odpadů v Libčanech, Chvaleticích a Nalžovicích otřásl v roce 2006 veřejností i státními orgány. Celou kauzou se zabývala dne 3. dubna 2007 i Bezpečnostní rada státu, která projednávala Zprávu o návrhu a realizaci systémových opatření k předcházení nežádoucím situacím v souvislosti s nezákonným nakládáním s chemickými látkami a odpady. K této zprávě přijala Bezpečnostní rada státu (BRS) usnesení č. 18, kterým ukládá vyjmenovaným vedoucím ústředních správních orgánů řadu úkolů uložených v Harmonogramu usnesení.

Za účelem plnění uvedeného usnesení byla Ministerstvem životního prostředí ustavena mezíresortní pracovní skupina pro brownfields, která má do konce června 2008 připravit návrh řešení. Členem pracovní skupiny je i zástupce Svazu chemického průmyslu ČR.

Zkušenosti z Bavorska

K přípravě materiálu bylo využito smlouvy Svazu průmyslu a dopravy ČR a Bavorského hospodářského svazu, v rámci které se uskutečnilo nejdříve setkání zainteresovaných odborníků obou stran v pražském sídle Svazu chemického průmyslu ČR a následně jednoúčelová studijní návštěva Spolkové země Bavorsko, zaměřená na systém zacházení s nebezpečnými odpady (NO), na kterou byli přizváni i pracovníci státní správy.

Spolkový stát Bavorsko je rozlohou i počtem obyvatelstva velmi blízký České republice. Rovněž kulturní podmínky obyvatelstva obou sousedících států jsou velmi blízké. V obou státech je demokracie založená na svobodě jednotlivce a nedotknutelnosti soukromého vlastnictví. Kapitalistický systém v Bavorsku je pochopitelně zakořeněnější a vyspělejší. To se promítá i do podmínek pro podnikání, které mají transparentní pravidla. V žádném případě nelze Bavorsko podezírat z levicových či bolševických tendencí k potlačování soukromého podnikání. Podobnost polohy i kultury obyvatelstva obou států vede ke vzniku podobných problémů ve společnosti i možnostem jejich řešení.

Zahájení budování „moderního odpadového hospodářství“ spolkového státu Bavorsko se datuje od roku 1970. V analogických podmínkách soukromého vlastnictví toto bylo v ČR možné až po roce 1990. Bavorsko tedy má před ČR předstih minimálně 20 let pokusů a omylů, tedy zkušeností s budováním systému odpadového hospodářství. Přes možnost poučit se ze zkušeností okolních států se jejich předstih, především v budování systému odpadového hospodářství pro nebezpečné a zvláštní odpady, se za uplynulých 17 let u nás podstatně nesnížil. Dokladem toho jsou kauzy z roku 2006, tj. Libčany, Chvaletice, Nalžovice..., jejichž řešení se projednávalo až v Bezpečnostní radě státu ČR.

Principiální rozdíl v přístupu k hospodaření s nebezpečnými odpady mezi Bavorskem a ČR spočívá v tom, že z rozhodnutí Bavorského Parlamentu byla založena **v roce 1970 společnost GSB Sonderabfall-Entsorgung Bayern GmbH, jako jediná organizace, která smí nakládat s nebezpečnými odpady mimo radioaktivních, těl zvířat, munice a pyrotechnických odpadů**. Tím je zabezpečeno, že „neviditelná ruka trhu“ nenabízí podnikavcům příležitost k neoprávněnému získání efektů tam, kde by vedly k ohrožení bezpečnosti a zdraví obyvatelstva. **Tedy zástupci státu i veřejné správy se dohodli na společném řešení.**

Bavorská vláda vlastní 55,1 % společnosti, 24 % vlastní účelový svaz pro nakládání s NO (Zweckverband Sondermüll-Entsorgung Mittelfranken), 6,5 % sdružení měst a vesnic, 14,4 % Svaz podnikatelů. Správní Radě předsedá bavorský ministr ŽP. Základní kapitál firmy je 42,26 mil. EUR. **Výsledkem tohoto řešení je 40 let organizovaného nakládání s nebezpečnými odpady**, což vedlo k tomu, že Bavorsko má méně starých zátěží než jiné země a dostatečně se vyrovnalo i s přísnými podmínkami EU.

Jak působí GSB

GSB má na území Bavorska 11 středisek, z toho jsou 2 skládky, 2 technologické provozy odstraňování NO včetně spaloven, 6 shromažďovacích a sběrných středisek, 1 řídicí a logistická centrála. Obhospodařuje **300 kt/r** NO od 4000 zákazníků (průmysl, nemocnice, veřejná správa, ...). GSB má 270

zaměstnanců a realizuje 60 tisíc transportů ročně.

Nakládání s NO zahrnuje:

- termické využití 53 %,
- fyzikální separace organických a nerozpustných složek z vodného prostředí 33 %,
- skládkování 7 %,
- chemicko-fyzikální zpracování 5 %,
- ostatní využití 2 %.

Spalovna produkuje 30 t/h páry, která se ve dvou turbínách mění na elektrický proud pro vlastní zásobování a přebytek je prodáván do sítě.

Dříve bylo řízení a nakládání s NO zabezpečováno v 75 okresech úředníky na základě průvodků (papírových dokladů), kterými musely být všechny předávané NO označeny.

Dnes je řízení centrální z jednoho místa s tím, že odborníci GSB využívají elektronické průvodky. V nich obsažené informace rozhodují o způsobu a místě odstranění (sběrná místa a logistika) i způsobu zabezpečení NO.

Každý původce odpadu je povinen nabídnout odpad GSB, jinak jedná protiprávně. Řídící centrála dostává tedy informaci o odpadu dříve než tento opustí objekt původce. NO dostávají viditelnou průvodku - nálepkou pro bezprostřední informaci všech, kdo s odpadem přijdou do styku, až do jeho konečného zpracování.

Centrální řízení zajišťuje sledování materiálových toků NO, jejich odborné ošetření poskytuje prakticky „in time“ informace pro státní orgány i veřejnou správu o stavu hospodaření s NO v Bavorsku.

V rámci studijní návštěvy byl dále navštíven výrobní závod firmy AUDI AG v Ingolstadtu, koncern chemických podniků Wacker Chemie AG v Burghausenu a účelové sdružení pro hospodaření s odpady v kraji Donau-Wald (ZAWW Donau-Wald). Poznatky získané návštěvou všech těchto zařízení byly podkladem pro následující doporučení.

Doporučení SCHP ČR

Nejjednodušším doporučením by mohlo být „zkopírovat stav“ v Bavorsku, vzhledem k odlišnému vývoji, zejména v posledních letech to však není reálné. **Existují ale náměty, které by mohly položit větší důraz na prevenci a zejména zpřehlednit pohyb nebezpečných odpadů po území ČR:**

1. Předcházet vzniku odpadů důsledným tříděním materiálů. Důsledná separace odpadu na místě vzniku - kontrolovatelné vlastnosti zvyšují pravděpodobnost dalšího využití odpadu – je optimální. Je výhodné, pokud je v konkrétním případě ekonomické, doplnění separace zařízením, které transformuje odpad na ne-odpad. Omezují se tak rizika s přepravou odpadů.
2. Materiál na skladě (může se jednat i o nevyužitelnou skladovou zásobu), je z hlediska evidence, účetnictví, daňových zásad apod., stále materiálem definovaného složení (např. chemická látka a přípravek - CHLaP) - tudíž se s ním musí zacházet jako s látkou (podle pravidel k tomu určených, tedy např. podle zákona o chemických látkách, či podle zákona o vodách, týkajících se nakládání se závadnými látkami).
3. Po odpisu materiálu se plně jedná o odpad a musí se s ním zacházet jako s odpadem. Nic mezitím není, mimo prodej za symbolickou cenu. Žádné jiné metodické kroky k tomu nelze využít.
4. Využít stávajících (na základě platné legislativy producenty odpadů poskytovaných) údajů, tyto porovnávat s reálnými toky materiálů a důsledně vše kontrolovat.
5. Tuto činnost řešit státními orgány celorepublikově. Posoudit možnost zřízení organizace s plnou odpovědností za monitoring, logistiku i nakládání s NO (využití existujících kapacit na využívání a odstraňování NO)

6. Uložit všem původcům NO, pokud nezpracují vlastní NO na vlastních licencovaných zařízeních, povinnost nabídnout je této organizaci s celostátní působností.
7. Využít moderní techniky a zavést elektronickou formu průvodek NO jako informaci pro odborné rozhodování o osudu NO (o místě a způsobu využití/odstranění včetně logistiky a bezpečnosti) na jediné úrovni monitorovací a dispečerské centrále organizace s celostátní působností.
8. Vyjmout administrativní evidenci hospodaření s NO z pravomoci územních orgánů (krajských úřadů...) a tím uvolnit jejich kapacity pro kontrolní činnosti. Informace o aktuálním stavu výskytu a pohybu NO jim může on line zpřístupňovat nově zřízená organizace jako bezplatnou službu.
9. Vytěžování interních licencovaných podnikových technologií pro využití/odstranění externích NO pouze jako službu pro celostátní pověřenou organizaci.
10. Za využívání odpadů považovat i jejich energetické využití.

Jistěže toto „desatero“ není vyčerpávající a dostatečné, ale pokud se v nějaké formě neposoudí (a nepřijmou) tyto návrhy, tak je zbytečné přemýšlet o dalších.

Za další náměty lze považovat:

1. Využití závěrů zpracovaných a schválených programů pro zacházení s odpady, zejména o nebezpečných a průmyslových odpadech.
2. Pro přípravu metodického návodu pro nakládání s nebezpečnými odpady/CHLaP lze využít metodiky Německého svazu chemického průmyslu (VCI).
3. Vytvoření integrovaného systému nakládání s odpady (viz kap. 14.1. Realizačního programu 17 - Průmyslové odpady).
4. Zabezpečení odborné vysokoškolské výchovy odpovídajícího zaměření, příp. ustavení akreditovaných pracovišť.
5. Povolení vyžadovaná zákonem o odpadech k využívání odpadů v zařízeních, která nejsou určena k nakládání s odpady, nahradit standardem s požadavky na úroveň řízení (EMS s odpovídajícími kontrolními mechanismy).
6. Tvorba a propojování databází životního cyklu výrobku (LCA), k materiálovému složení výrobků, k dopadům látek na životní prostředí a člověka, a to formou, která by měla být kompatibilní se systémy očekávanými po zavedení REACH. S tím souvisí rozvíjení metodik řízení materiálových toků a prevence.
7. Využívat hodnocení ke stanovení energetické stopy k optimálnímu využití odpadů.
8. Zvážit zavedení podrobnějších interních číselníků odpadů, tj. číselného označení, které obsahuje i údaje o jeho původu, složení a vlastnostech, a tím vytvořit podklady pro analýzy, možnosti opětovného využití materiálů, bilancování a řízení materiálových toků.

Zdroj: Odpadové fórum 2008, č. 4

Ing. Ladislav Špaček, CSc.

E-mail: ladislav.spacek@schp.cz

Svaz chemického průmyslu ČR

Ing. Bohumil Navrátil, CSc.

E-mail: b.navratil@volny.cz